

Nadgoplański Park Tysiąclecia

Ścieżka przyrodnicza „Brzegiem jeziora”

**Urząd Marszałkowski
Województwa Wielkopolskiego**
Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego

Wielkopolska położona jest w zachodniej części Polski, w dorzeczu Warty. Zajmuje obszar około 30 000 km², co stanowi ponad 9,5% powierzchni Polski, zamieszkuje ją ok. 3 400 000 mieszkańców. Po reformie administracyjnej kraju w 1999 roku województwo wielkopolskie poza małymi zmianami powstało na obszarze pięciu starych województw (kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego, pilskiego, poznańskiego). Na jego terenie znajduje się obecnie 226 jednostek samorządowych szczebla podstawowego – gmin oraz 35 powiatów. Przyrodniczo rejon ten zajmuje środkową część Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej. Cały obszar położony jest stosunkowo nisko nad poziomem morza, lecz pewne jego fragmenty zdecydowanie odstępają od reguły, tworzą tereny o bardzo zróżnicowanym krajobrazie. Krajobraz Wielkopolski ukształtowany został przez lodowiec, szczególnie znaczenie miało zlodowacenie bałtyckie, które rozdzieliło Wielkopolskę na dwie różniące się od siebie części: południową, którą charakteryzuje brak jezior, stonowany krajobraz, oraz północną, z wyraźnie zaznaczonymi dolinami i stromymi wzniesieniami, licznymi jeziorami tworzącymi zróżnicowany krajobraz. Rozmieszczenie najważniejszych form ochrony przyrody na obszarze województwa wielkopolskiego do pewnego momentu sprawiało wrażenie niekompletnego. Sytuacja ta zmieniła się po zatwierdzeniu przez polski parlament nowej międzynarodowej formy ochrony przyrody,

jaką jest NATURA 2000. Jej wprowadzenie zwiększyło znacząco powierzchnię obszarów chronionych w Wielkopolsce.

Na terenie Wielkopolski powstało wiele różnej rangi form ochrony przyrody. Poza parkami narodowymi, licznymi rezerwatami przyrody utworzono jak dotąd 13 parków krajobrazowych. Trzy z nich to parki transgraniczne, tzn. położone na obszarze co najmniej dwóch sąsiednich województw. Powierzchnia zajęta przez parki krajobrazowe wynosi 179 937,9 ha, co stanowi 6% powierzchni województwa.

Obszary parków krajobrazowych odznaczają się interesującym ukształtowaniem powierzchni, ciekawymi formami krajobrazu, ładnymi widokami, cennymi terenami leśnymi, osobliwościami florystycznymi i faunistycznymi. Z tego powodu predysponowane są one do rozwijania turystyki (zwłaszcza pieszej i rowerowej), sprzyjających środowisku form rekreacji oraz prowadzenia edukacji ekologicznej. Zapraszając do odwiedzenia tych ze wszech miar godnych poznania terenów, proponujemy bliższe zapoznanie się z ich walorami przyrodniczymi dzięki rozwijającej się sieci ścieżek dydaktycznych, wzbogaconej o kolejną trasę, opisaną w niniejszej publikacji.

Janusz Łakomiec
Dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych
Województwa Wielkopolskiego

NADGOPLAŃSKI PARK TYŚIĄCLECIA

Ścieżka przyrodnicza „Brzegiem jeziora”

W 2009 roku na terenie gminy Skulsk (województwo wielkopolskie) w miejsce zlikwidowanego rezerwatu przyrody powstał Nadgoplański Park Tyśiąclecia – najmłodszy park krajobrazowy w Polsce. Jest to równocześnie najmniejszy park krajobrazowy Wielkopolski, o powierzchni wynoszącej 3074,59 ha. W miejscu tym należy zaznaczyć, że na terenie Nadgopla w województwie kujawsko – pomorskim istnieje od 1992 roku park o tej samej nazwie. W dalszej części tekstu pod nazwą Nadgoplański Park Tyśiąclecia rozumieć należy tereny dwóch wyżej wymienionych parków pamiętając, że przyroda nie zna granic.

Nadgoplański Park Tyśiąclecia został powołany w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych licznych miejsc lęgowych ptactwa wodnego, błotnego i lądowego oraz ochrony ptaków przelotnych. Nie mniej ważnym zadaniem jest zabezpieczenie wartości kulturowych i historycznych tego regionu, związanych z początkami państwa polskiego. Trzecie, istotne zadanie to ochrona naturalnych wartości środowiska przyrodniczego i swoistych cech krajobrazu.

KRAJOBRAZ

Krajobraz parku ma charakter młodogłajalny, a jego najistotniejszy

LEGENDA:

— Ścieżka przyrodnicza
„Brzegiem jeziora”

Ścieżka przyrodnicza „Brzegiem jeziora” zlokalizowana jest nad jeziorem Skulska Wieś. Początek ścieżki rozpoczyna się przy plaży gminnej. Na trasie czeka 6 bogato ilustrowanych tablic pokazujących piękno nadgoplańskiej przyrody.

J. Paniewskie (Fot. UG)

Las (Fot. PS)

Torfianka (Fot. PS)

Łuszczewo (Fot. PS)

element stanowią obszary wodne i podmokłe. Najważniejszą rolę odgrywa jezioro Gopło, największy zbiornik wodny na pograniczu Wielkopolski i Kujaw. Stosunkowo dużą powierzchnię, jak na obszar od wieków zdominowany przez rolnictwo, zajmują lasy – zlokalizowane w rejonie Mniszek i Łuszczewa. Obszary podmokłe zazwyczaj związane są ze strefą przybrzeżną jezior. Wzdłuż rozwiniętej linii brzegowej zbiorników wodnych oraz wokół wysp powstały pasy rozległych szuwarów. W licznych rynnach, a także w śródpolnych obniżeniach terenu zachowały się mokradła, często o charakterze torfowisk niskich. Na pozostałym obszarze od setek lat dominuje użytkowanie rolnicze. Największym obszarem zwartej zabudowy na terenie parku jest Skulsk – siedziba władz gminnych. W pobliskich wioskach spotykana jest rozproszona zabudowa zagrodowa oraz stosunkowo liczne obiekty rekreacyjne.

HISTORIA I KULTURA

Tereny Nadgopla już od czasów prehistorycznych stwarzały dogodne miejsce do rozwoju osadnictwa. Od tego czasu człowiek wywierał duży wpływ na otaczającą przyrodę. Nad Gopłem odkryto obóz łowców reniferów co jednoznacznie świadczy o odległych początkach zorganizowanych społeczności na tym

terenie. W późniejszym czasie tereny nadgoplańskie zasiedlało między innymi plemię kultu ognia oraz Goplanie. Wiedzę o ich dawnej działalności czerpiemy z wykopalisk archeologicznych, pozostawionych miejsc kultu i obrzędów jak również rytów kamiennych. Najbardziej znane i ciekawe obiekty dziedzictwa kulturowego na terenie Nadgopla, to Mysia Wieża i kolegiata pod wezwaniem św. św. Piotra i Pawła w Kruszwicy, średniowieczne grodzisko w Mietlicy, gotycki kościół w Warzymowie oraz sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skulsku. Pozostałością po plemieniu kultu ognia są dwa kamienie z rytami w kształcie swastyk znajdujące się w Ostrówku nad Gopłem oraz przy kościele w Kościeszkach. Warto również zwrócić uwagę na ciekawe przykłady architektury wiejskiej w postaci starych spichlerzy i wiatraków. Teren Skulska i okolic to miejsce wykształcenia się niepowtarzalnej gwary zwanej kminą ochweśnicką.

PRZYRODA

Przyroda południowej części Nadgopla, to przepiękne trzy jeziora skulskie (Skulska Wieś, Paniewskie, Czartowo), fragment jeziora Gopło wraz z kanałem Warta-Gopło oraz otaczające je cenne siedliska przyrodnicze (zwłaszcza wodno-błotne). Aby ją zachować, a jednocześnie umożliwić jej poznanie, kształtując przy

Skulsk (Fot. UG)

Wschód słońca nad J. Skulska Wieś (Fot. PS)

Skulsk (Fot. UG)

Grzybień białe (Fot. PS)

J. Gopło (Fot. UG)

Nadgoplańskie łąki (Fot. PS)

okazji świadomość ekologiczną, utworzono nad jeziorem Skulska Wieś przyrodniczą ścieżkę "Brzegiem jeziora". Jej głównym zadaniem jest pomoc w obserwacji zjawisk zachodzących w świecie tutejszej przyrody. O atrakcyjności jezior parku i okolic obok wartości historycznych decyduje bogaty świat przyrody.

FLORA

Dotychczas zinwentaryzowano ok. 770 gatunków roślin, a wśród nich cenne gatunki halofitów (słonorośli) oraz roślin kserotermicznych czyli ciepłolubnych. Na trasie przemarszu ścieżką przyrodniczą „Brzegiem jeziora” dominującym zbiorowiskiem roślinnym są układy związane z obecnością wody. Od strony jeziora Skulska Wieś na krótkim odcinku naszej trasy obserwować można kilka ciekawych i bardzo charakterystycznych zbiorowisk roślinnych. Uważny obserwator z całą pewnością zwrócił uwagę na zmieniającą się roślinność i zbiorowiska roślinne w zależności od uwilgotnienia podłoża. Pierwsze zbiorowisko stanowi samo jezioro Skulska Wieś, a określone zostało jako naturalny eutroficzny zbiornik wodny. Wykształcenie się zbiorowisk roślinności wodnej w dużym stopniu zależy od warunków fizycznych zbiornika, jego głębokości, typu strefy przybrzeżnej i żyzności wody. W większych zbiornikach,

roślinność o liściach pływających i roślinność zanurzona rozwijają się wyłącznie w zatokach i osłoniętych od falowania płycznach. Liczne drobne zbiorniki w rynnach jeziornych mogą być w dużej części lub nawet w całości porośnięte roślinnością wodną. W strefie wypływania się dna jeziora zaczyna dominować zbiorowisko szuwaru. Pas szuwarów różnej szerokości otacza niemal wszystkie zbiorniki wodne na terenie parku. Wokół jeziora Skulska Wieś najlepiej rozwinięte pasy szuwarów występują w północnej i południowej części jeziora. Najpospolitszym i zajmującym największe powierzchnie jest szuwar trzcinowy, rosnący nie tylko na brzegach jezior, ale także w kompleksach łąk i łozowisk (z dominacją zarośli wierzbowych). Mniejsze powierzchnie zajmuje oczeret jeziorny i szuwar pałkowy. W wypłyconych częściach zatok o umiarkowanym uwilgotnieniu zaczynają dominować łozowiska oraz zbiorowiska leśne: łągi jesionowo-olszowe, łągi wierzbowe i topolowe zazwyczaj wykształcone na torfowiskach niskich. Innym ciekawym zbiorowiskiem, które można obserwować w trakcie spaceru ścieżką, są ziołorośla nadrzeczne występujące w kompleksach szuwarów, łąk i łozowisk. Specyficzną cechą zbiorowisk związanych ze środowiskiem wodnym jest piętrowość. Dla lepszego

J. Gopło - „Górki Popowskie” (Fot. PS)

Bory i lasy bagienne (Fot. PS)

Lilia złotogłów (Fot. PS)

Borsuk (Fot. PS)

Czubatka (Fot. PS)

Bobrek trójlistkowy (Fot. PS)

Płaskonos (Fot. PS)

Goździk pyszny (Fot. PS)

Piórolotek pięciopiór (Fot. PS)

Wilk (Fot. PS)

Kukulka plamista (Fot. PS)

Krzyżak ogrodowy (Fot. PS)

Goryczka wąskolistna (Fot. PS)

zobrazowania specyfiki piętrowości nad jeziorami poszczególnym poziomom przyporządkowano odnośniki do pięter w górach. Pierwsze piętro roślin o liściach pływających jak np. grążel żółty, grzybień białe, to układ bardzo ubogi zarezerwowany dla najlepiej przystosowanych roślin (piętro turni w górach). Kolejne zbiorowisko to szuwały, gdzie warunki stają się bardziej dostępne dla szerszej grupy roślin np. pałki szerokolistnej, trzciny pospolitej itp. (piętro hal w górach). Trzecie piętro tworzą łożowiska z dominacją wierzyby (piętro kosodrzewiny w górach). Kolejnym piętrem są zbiorowiska leśne, które dostosowały się do podmokłych obszarów. Wśród dominujących na tym terenie są łęgi i olsy (piętro regła górnego w górach). Ostatnie najwyższe piętro stanowią grądy lub bory związane z terenami występowania wód powierzchniowych (piętro regła dolnego w górach).

FAUNA

Różnorodność zwierząt na terenie Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia jest bardzo duża. Począwszy od owadów czyli najliczniejszej grupy systematycznej, której wielkość i zasiedlanie wszystkich niemal siedlisk stwarza nieodparte wrażenie, że owady są wszędzie. Najrzadsze z nich podlegają prawnej ochronie gatunkowej. Jednym z najciekawszych przedstawicieli

chronionych gatunków parku jest pachnica dębowa zasiedlająca stare drzewa z dziuplami i dużą warstwą próchna. Obok owadów w świecie zwierząt wodnych lub związanych z tym środowiskiem zinwentaryzowano 25 gatunków ryb, spośród których rybacy i wędkarze najczęściej poławiają sandacze, leszcze, płocie, krąpie, karasie, karpie, węgorze i tołpygi. Płazy związane ze środowiskiem wodnym lub łąkami reprezentowane są przez 11 gatunków: traszkę zwyczajną, kumaka nizinnego, grzebiuszkę ziemną, ropuchę szarą i ropuchę zieloną, rzekotkę drzewną oraz żaby: jeziorkową, wodną, śmieszkę, trawną i moczarową. Swym wyglądem wyróżniają się ropuchy szara i zielona oraz kumak nizinny. Ciekawym przedstawicielem gadów jest zaskroniec, mylnie postrzegany jako jadowity wąż. Prawdą jest, że zaskroniec nie jest jadowity, lecz próba jego złapania kończy się zazwyczaj pozostawieniem na ręku cuchnącej wydzieliny. Jako ciekawostkę można przytoczyć opowieści emerytowanych rybaków o wyławianiu w sieciach wraz z rybami żółwia błotnego. Gatunek ten, dziś już niespotykany nad wodami parku, z całą pewnością kiedyś miał tutaj swe miejsce rozrodu. Spośród ssaków spotkać można licznie występujące sarny, jelenie, dziki, rzadziej piżmaki, karczowniki,

Kumak nizinny (Fot. PS)

Zaskroniec zwyczajny (Fot. PS)

Jeleń szlachetny (Fot. PS)

Jaszczurka zwinka (Fot. PS)

Bąk (Fot. PS)

Zając szarak (Fot. PS)

borsuki, lisy, jenoty czy jeże. Ciekawym ssakiem żyjącym wśród trzcin jest badylarka. Jej gniazdo to kulisty zwitek starannie splecionych traw. Najbardziej jednak rzucającym się w oczy, barwnym i ruchliwym składnikiem przyrody są ptaki. Rozległe i zróżnicowane środowisko szuwarowo-wodne i zaroślowe, bogactwo zatoczek, wysp i miejsc podtopionych, stwarza dogodne warunki do gniazdowania i żerowania ptaków wodno-błotnych. Południkowe położenie jeziora Gopło sprawia, że teren parku jest ekologicznym łącznikiem między dwoma równoleżnikowo położonymi, rozległymi obszarami dolin: Noteci na północy i Warty na południu. Na obszarze parku odnotowano dotychczas ponad 200 gatunków ptaków, w tym około 150 lęgowych. Bogactwo gatunków i liczebność wielu z nich pozwalają zaliczyć to miejsce do najważniejszych ostoj ptaków wodno-błotnych w Polsce. Jezioro Gopło wraz z jeziorami Skulska Wieś, Paniewskim oraz Czarotwo stanowi atrakcyjne miejsce do odpoczynku dla ptaków przelotnych. Szczególnie akweny te upodobały sobie różnego rodzaju kaczki np. duże stada czernic, głowienek i krzyżówek liczące po kilka tysięcy sztuk. W stadach tych zaobserwować można inne dość rzadkie gatunki kaczek jak cyranki, cyraneczki, krakwy, płaskonosy, świstuny i wiele innych.

Do osobliwości migracji jesiennych należy przelot dużych stad gęsi liczących niejednokrotnie kilkadziesiąt tysięcy osobników. W pierwszym okresie przelotów rozpoczynającym się pod koniec sierpnia dominuje gęś gęgawa. Gęgawa upodobała sobie w szczególności jezioro Gopło, lecz niejednokrotnie na innych jeziorach w parku można ją również obserwować w stadach liczących po kilkaset osobników. W późniejszym okresie do gęgawy dołącza grupa gęsi migrujących z północnych obszarów Europy. Późną jesienią pojawiają się gęsi zbożowe, białoczelne, a także bernikle białolice i rdzawoszyje. Przy odrobinie szczęścia można również wypatrzyć ich bardzo rzadką krewniaczkę – kazarkę. Oprócz kaczek i gęsi ciekawe zgrupowania do kilku tysięcy osobników tworzą żurawie. Ich majestatyczny lot urozmaicony charakterystycznym nawoływaniem zwanym klangorem pozostawia niezapomniane wrażenie. Wśród innych interesujących ptaków, które można spotkać nad jeziorami, wymienić należy bielika, rybołowa, sokoła wędrownego i kobuza oraz pospolitego myszołowa. Dość często usłyszymy wśród trzcinowisk trele trzciniczka, trzciniaaka, rokitniczki oraz jedną z czapli – bąka odzywającego się specyficznym głosem podobnym do dźwięku dmuchnięcia w butelkę. Na terenie

Nadgopla występuje wiele ciekawych gatunków ptaków, które znalazły tutaj swoje miejsce do założenia gniazda i wychowania młodych albo miejsce odpoczynku podczas migracji i zimowania, lecz nie sposób ich wszystkich opisać. Począwszy od owadów kończąc na ssakach każdy miłośnik przyrody na terenie Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia znajdzie ciekawy obiekt do obserwacji i fotografowania. Każde przejście brzegiem jeziora, łąką czy lasem stwarza dogodne warunki do obserwacji zwierząt i roślin. Obecnie częste spotkania ze zwierzyną pasącą się na polach nie należą do rzadkości, a spotkanie dzika, sarny czy jelenia pozostaje w pamięci. Zatem zachęcamy do przejścia ścieżki i odwiedzin parku.

Lęczak, brodziec leśny (Fot. PS)

Karta pracy

Ścieżka przyrodnicza „Brzegiem jeziora”

Skład grupy:

.....

.....

Na podstawie wiadomości zebranych podczas wycieczki oraz wiedzy szkolnej wykonaj poniższe zadania.

1.Wymień jeziora znajdujące się w Nadgoplańskim Parku Tysiąclecia. Opisz ich główne cechy morfologiczne (wygląd).

.....

.....

2.Opisz i narysuj (na osobnej kartce) piętrowość zbiorowisk roślinnych nadwodnych.

.....

.....

.....

3.Wymień 5 gatunków ryb występujących w jeziorach parku.

.....

.....

4.Bąk to owad czy ptak?

.....

5.Wymień zbiorowiska leśne związane z wodą.

.....

.....

6.Wymień pięć gatunków ptaków związanych z siedliskami wodno-błotnymi. Opisz i scharakteryzuj jeden wybrany gatunek.

.....

.....

.....

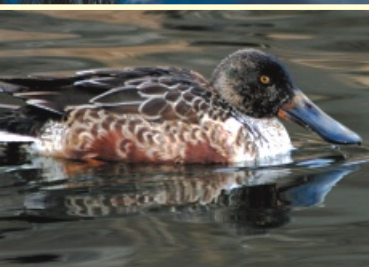
Gmina Skulsk to prężnie rozwijający się obszar o wysokich walorach przyrodniczych. Dzięki nowym władzom gminnym, na terenie tym zrealizowano lub są realizowane projekty dostosowujące infrastrukturę do potrzeb zarówno mieszkańców, jak i turystów odwiedzających przepiękne tereny okolicznych jezior, łąk i lasów. Spośród ponad 40 inwestycji promujących walory przyrodnicze i rozwój Gminy, na które pozyskano środki z funduszy unijnych jak i pomocy Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia oraz Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Nadgoplańskiej wiele znalazło się na pierwszych miejscach w różnych rankingach prowadzonych na terenie woj. wielkopolskiego.

Do najważniejszych projektów promujących wysokie walory turystyczno rekreacyjne gminy Skulsk zaliczyć można:

- budowę kompleksu sportowego „MOJE BOISKO – ORLIK 2012” w Skulsku;
- modernizację kompleksu sportowego na osiedlu Mniszki;
- modernizację boiska sportowego przy Gimnazjum i Szkole Podstawowej w Skulsku;
- modernizację sali gimnastycznej w Skulsku;
- zagospodarowanie linii brzegowej wraz z utworzeniem ogólnodostępnych kąpielisk oraz budową pomostów w miejscowościach Łuszczewo, Mielnica Duża, Warzymowo, Gawrony, Koszewo, Lisewo, Czartowo, Mniszki, Skulska Wieś, Skulsk;
- budowę placów zabaw w miejscowościach: Mniszki – wodny plac zabaw, Mielnica Duża, Warzymowo, Gawrony, Dąb, Celinowo, Wandowo, Kobylanki, Popielewo I, Popielewo II, Czartowo, Paniewo, Skulska Wieś, Buszkowo Parcele, Dzierżysław, Rakowo, Skulsk, Łuszczewo
- utworzenie miejsc rekreacji i wypoczynku w Mniszkach, Lisewie, Celinowie, Wandowie, Pilichu, Łuszczewie, Mielnicy Dużej, Koszewie, Warzymowie;
- budowę boisk sportowych do ogólnodostępnego użytku w Buszkowie, Wandowie, Kobylankach, Popielewie I, Popielewie II, Buszkowie Parcelach, Mniszkach, Skulsku, Dzierżysławiu, Dębie, Mielnicy Dużej, Łuszczewie;
- zakup sprzętu wodnego z możliwościami jego wypożyczenia w miejscowościach Mielnica Duża, Mniszki i Skulska Wieś;
- budowę kanalizacji sanitarnej w Skulsku oraz Lisewie;
- wyremontowanie świetlic wiejskich w Gawronach, Lisewie, Rakowie, Skulsku, Celinowie, Czartowie, Kobylankach, Łuszczewie;
- rewitalizację parków w Popielewie II i Skulsku;
- budowę szatni sportowej na osiedlu Mniszki;
- przebudowę dróg gminnych w Popielewie, Buszkowie, Łuszczewie, Mniszkach, Przyłubiu, Rakowie, Pilichu, Celinowie, Czartówku, Skulsku, Buszkowie Parcelach, Czartowie, Radwańczewie i Warzymowie;
- termomodernizację budynków OSP w Skulsku, Łuszczewie, Lisewie, Czartowie, Gawronach i Kobylankach;

Władze gminy Skulsk dbają także o największe i najciekawsze zabytki znajdujące się na terenie Gminy Skulsk. **Najważniejsze inwestycje w tym zakresie:**

1. przy kościele filialnym pw. św. Stanisława Biskupa w Warzymowie uporządkowano teren oraz wybudowano chodnik;
2. przeprowadzono renowację kapliczek przydrożnych w Buszkowie Parcelach, Dzierżysławiu, Popielewie I, Popielewie II, Mielnicy Dużej, Skulsku.

Redaktor serii: Janusz Łakomiec

Tekst: Paweł Stopiński, Piotr Basiński, Natalia Sulanowska

Zdjęcia: Paweł Stopiński (PS), Archiwum Urzędu Gminy w Skulsku (UG)

Opracowanie map: Daunpol Sp. z o.o.

Urząd Gminy Skulsk
62-560 Skulsk, Targowa 2
tel. 63 268 50 12
e-mail: ug.skulsk@wp.pl

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Wielkopolskiego
Plac Wolności 18, 61-739 Poznań
tel. (61) 65-54-650
www.zpkww.pl
www.ekoedukacja.com.pl

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi
Nadgoplańskiej
ul. Popieła 3, 88-150 Kruszwica

Dofinansowane ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Poznaniu